

بررسی اثرات طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی ساکنین نواحی روستایی شهرستان ارومیه

امیر احمدی^۱، غلامرضا مجردی^{۲*}، محمد بادسار^۳

۱- دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، دانشگاه زنجان، amirahmadi2586@gmail.com

۲- (نویسنده مسئول) دانشیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان gh.r.mojarradi@znu.ac.ir

۳- استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان badsar@znu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۹۶ تاریخ پذیرش: ۹۶

چکیده

مسکن و شرایط آن عامل مهم و محوری در کیفیت زندگی و تمایز بین افراد، گروه‌ها و نواحی قلمداد می‌شود، مبحث مسکن روستایی به طور خاص از جمله مهم‌ترین مباحث مطرح شده در برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب اسلامی به شمار می‌رود. در همین راستا، یکی از این برنامه‌ها ارائه تسهیلات در جهت مقاوم‌سازی و ارتقای کیفی مسکن روستایی در قالب طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی می‌باشد. هدف از تحقیق حاضر این است که طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی تا چه میزان توانسته است در بهبود کیفیت زندگی روستاییان نقش داشته باشد. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی، روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی، همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای Amos 20، spss استفاده گردید، جامعه آماری تحقیق حاضر ۷۱۳۵۳ خانوار روستایی شهرستان ارومیه می‌باشد، جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که حجم نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه‌ها ۲۶۵ خانوار محاسبه گردید، نتایج به دست آمده از تحقیق نشان می‌دهد که میان اجرای طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی با کیفیت زندگی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد به طوری که اجرای این طرح ۵۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته کیفیت زندگی میان روستاییان شهرستان ارومیه را تبیین می‌کند و از لحاظ سطح بندی اثرات طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی ۶۴/۹ درصد پاسخگویان اثرات طرح را متوسط ارزیابی می‌کنند.

واژگان کلیدی: طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی، کیفیت زندگی، شهرستان ارومیه

مقدمه

آن‌ها از نظر روش ساخت و کاربرد مصالح ساختمانی مرغوب است (شهبازی، ۱۳۸۹). روستاییان با توجه به دسترسی به مواد اولیه مسکن که اغلب از منابع محلی تأمین می‌شود، اقدام به احداث مسکن خود می‌نمایند که در نهایت استانداردهای مربوط به مسکن در آن‌ها رعایت نشده است، از این رو توجه جدی به کیفیت و کمیت مسکن روستایی، در برنامه‌های توسعه روستایی لازم و ضروری می‌نماید، چرا که مسکن مناسب و استاندارد از شاخص‌های توسعه روستایی به شمار می‌رود (لطفی و همکاران، ۱۳۸۹). در واقع وجود مسکن مناسب به نیازهای اساسی ش به مواردی از قبیل دسترسی به فضا و آسایش مناسب، امنیت کافی، تأمین مالکیت، پایداری و دوام سازه‌ای، سیستم روشنایی، تهویه و گرمایش مناسب و زیرساخت‌های اولیه به عنوان ویژگی‌های مسکن مناسب تاکید شده است (UNCHS, 1996). نتایج مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه ریزی روستایی کمک کند و

مسکن به عنوان یکی از پدیده‌های انسان ساخت دارای ویژگی‌هایی است که در کارکردها و جلب رضایتمندی استفاده‌کنندگان آن تأثیر زیادی دارد. لذا خصوصیتی مانند شکل مطلوب، استحکام، امنیت، ایمنی، میزان دسترسی ساکنان به تسهیلات، تأمین تجهیزات و زیرساخت‌های مورد نیاز مسکن در کیفیت مسکن تأثیرگذار می‌باشند (سجادی قیداری و همکاران، ۱۳۹۴)؛ بنابراین مسکن به عنوان یک سرپناه، یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسان می‌باشد (Babatunde, 2014). Femi, 2014) مسکن و شرایط آن عامل مهم و محوری در کیفیت زندگی و تمایز بین افراد، گروه‌ها و نواحی قلمداد می‌شود (شکوری و عسگری، ۱۳۹۱)؛ به عبارت دیگر مسکن زمینه‌ساز توسعه و پیشرفت اجتماعی- اقتصادی ساکنین خود بوده و کیفیت آن با توسعه ملموس و نیازهای آنان مرتبط است (مطیعی لنگرودی و بخشی، ۱۳۹۰). امروزه از جمله مشکلات اساسی مسکن روستایی کشور، پایین بودن کیفیت

های سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده استفاده شود (Lee, 2008).

مسکن در عین حال عامل اصلی جامعه پذیری افراد نسبت به جهان و کالایی عمده و تعیین کننده در سازمان اجتماعی است که در شکل گیری هویت فردی، روابط اجتماعی و اهداف جمعی افراد نقش بسیار تعیین کننده‌ای دارد (Short, 2006). با توجه به این تفاسیر مسکن پایدار عبارت است از مسکنی که از لحاظ اقتصادی متناسب، از لحاظ اجتماعی قابل قبول، از نظر فنی و کالبدی امکان‌پذیر و مستحکم و سازگار با محیط زیست باشد (Charles, 2007). افزایش سطح زندگی روستاییان از دغدغه‌های جدی دولت بعد از انقلاب اسلامی بوده، به همین مناسبت دولت کوشیده است از طریق سازمان‌دهی مجدد سازمانی و اداری سازمان‌های روستایی و کشاورزی قبل انقلاب، ایجاد ارگان‌ها و نهادهای انقلابی و با تدوین و اجرای برنامه‌های متعدد، زندگی روستاییان را ارتقا بخشد، یکی از برنامه‌هایی که به صورت نظام‌مند در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته، بهبود کیفیت مسکن روستایی بوده است، چرا که مسکن یکی از ابعاد مهم کیفیت زندگی را نمایان می‌سازد (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰). طرح بهسازی مسکن روستایی از سال ۱۳۷۴ توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، با هدف بهبود کیفیت مسکن و بافت روستایی و ارتقا سطح ایمنی، بهداشتی، رفاه و آسایش مسکن روستایی آغاز گردید. این مهم همراه با ارائه تسهیلات و زیرساخت‌ها، قابلیت آن را می‌یافت که به ایجاد حس تعلق به مکان، حفظ تراکم جمعیت خانوار، بهبود سیمای بصری و چشم انداز روستا، مقاوم سازی مسکن و در نتیجه بهسازی زندگی روستایی بیانجامد، طرح ویژه بهسازی مسکن روستایی در سال ۱۳۸۴ در هیأت محترم دولت مطرح شده و به تصویب رسید. بر اساس این طرح نسبت به مقاوم سازی واحدهای کم دوام و بی‌دوام در روستاهای کل کشور اقدام و سالانه ۲۰۰ هزار واحد مسکونی روستایی ساخته می‌شود و در طی دو برنامه پنج ساله دولت تعداد دو میلیون واحد مسکونی روستایی مقاوم سای خواهد شد (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۹).

است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹). برخی محققان مفهوم کیفیت زندگی را به معنای تندرستی افراد (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰). برخی دیگر اعتقاد دارند که میزان توانایی هر فرد جهت دنبال کردن اهداف

درک و اولویت بندی مسایل اجتماع را برای برنامه‌ریزان و مدیران روستایی، با هدف ارتقای کیفیت زندگی روستاییان را تسهیل سازد. همچنین، یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای بازشناسی استراتژی-

• مبانی نظری

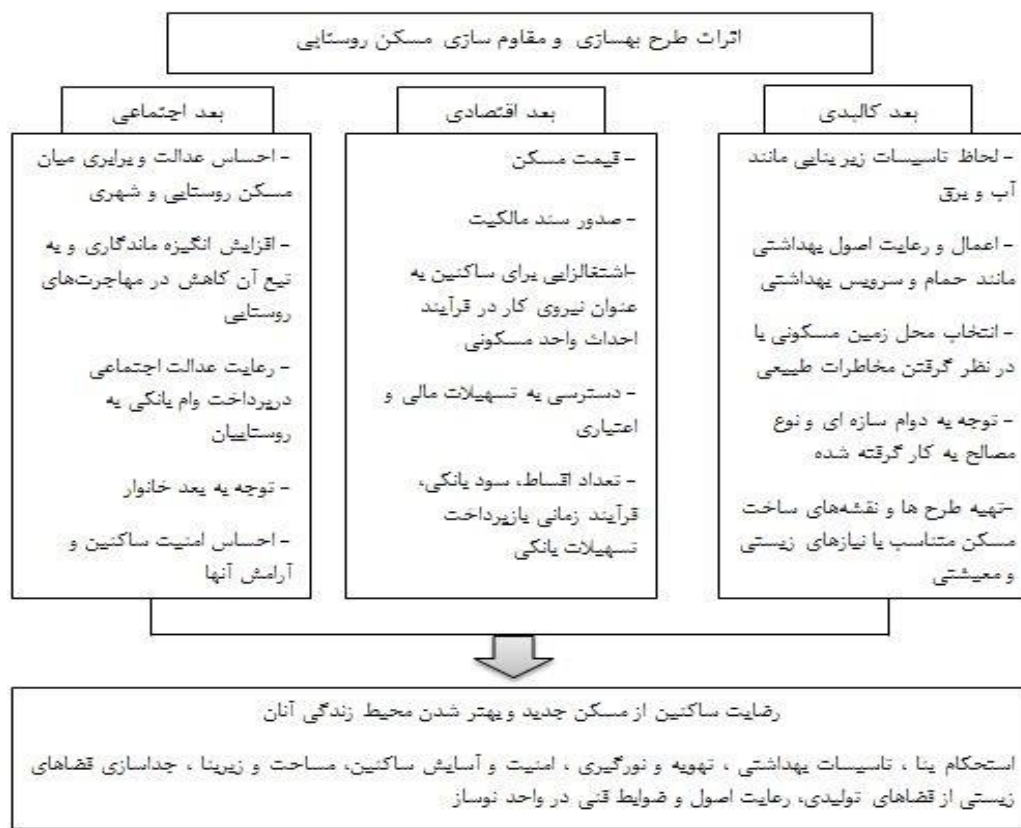
امروزه مسایل مربوط به مسکن به یک امر جهانی تبدیل شده و جوامع و کشورهای مختلف با مشکلات زیادی در این حوزه روبه‌رو می‌باشند، به طوری که در حال حاضر ۶۴۰ میلیون انسان در جهان بدون سرپناه زندگی می‌کنند (Veltmer, 2010). در گزارش سازمان ملل در نشست ونکوور ۲۰۰۶ و پکن ۲۰۰۸ آمده است که بخش اعظمی از فقرای جهان در مناطق روستایی ساکن هستند و با توجه به درآمد اندک و ضعف پایه های اقتصادی توانایی تامین مسکن مناسب را ندارند (Merrill, 2009). از این رو از دیدگاه برنامه اسکان سازمان ملل، ارائه اعتبارات مسکن به عنوان یکی از مهمترین رویکردهای تامین مسکن مناسب به ویژه برای گروه‌های کم برخوردار و کاستن از آسیب‌های ناشی از مخاطرات طبیعی در بین آنها می‌باشد (UN-Habitat, 2005)؛ بنابراین، دسترسی به منابع اعتبارات مسکن به عنوان یک عامل تسهیل‌گر در فرآیند مقاوم سازی ساخت و سازهای روستایی از طریق به کارگیری دانش و ضوابط فنی، مصالح مقاوم، نظارت مهندسان، استفاده از نیروی کار تخصصی، مالکیت و خرید زمین مطرح است (Fletschner, 2011). این در حالی است که نبود مسکن مناسب و با کیفیت بر جنبه‌های گوناگون زندگی انسان‌ها خصوصا در نواحی روستایی موثر بوده، در مناطقی که انسان‌ها با مشکل مسکن روبه‌رو هستند مشکلاتی مانند ترک تحصیل، نرخ بالای جرم و جنایت و نبود سلامت جسمی و روحی در ابعاد وسیع وجود دارد (Manjarrez, 2006). از نظر بسیاری از محققان نبود مسکن مناسب در نواحی روستایی بر بسیاری از مولفه‌های زندگی سالم در این نواحی موثر واقع می‌شود، همچنین نامساعد بودن مسکن یکی از عوامل اصلی در بروز مهاجرت‌های روستایی به حساب می‌آید (Herrman, 2009). منجر به افزایش نابرابری‌های اجتماعی (WHO, 2010)، اختلال در سلامت روانی افراد ساکن در این گونه مسکن (Howell, 2005) و افزایش خطر ابتلا به بیماری‌ها و تغذیه ضعیف را به دنبال دارد (Ruel, 2010). در بسیاری از موارد مهمترین عامل تاثیرگذار بر میزان رضایت فرد از سکونت در محله، مسکن و شرایط محیطی آن است (Westawey, 2006).

• کیفیت زندگی

کیفیت زندگی مفهومی پیچیده و چند بعدی است که تحت تاثیر مولفه‌هایی چون زمان و مکان، ارزش‌های فردی و اجتماع قرار دارد و از این رو معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب

انتخاب و گزینش محل سکونت تاثیر می‌گذارد. امروزه با گسترش رویکردهای نرم افزاری در دیدگاه‌های توسعه روستایی، مفهوم کیفیت زندگی با مفاهیم جدیدی از قبیل ظرفیت سازی و توانمندسازی ارتباط می‌یابد (رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۵)؛ و در مناطق روستایی با ابعادی از قبیل میزان روابط و مشارکت، شرایط مسکن، امنیت اجتماعی و اقتصادی و سطح آموزش ارتباط بالایی دارد (Mojica et al, 2010). از این رو با توجه به نقش مقاوم سازی مسکن با استفاده از اعتبارات در بهبود کیفیت زندگی ساکنین در ابعاد مختلف، مدل مفهومی تحقیق به شرح شکل (۱) ارائه شده است.

وارزش‌ها نشان دهنده میزان کیفیت زندگی آن فرد می‌باشد (Jackson, 2005). از نظر برخی اندیشمندان کیفیت زندگی افراد وابستگی زیادی به پایداری محیط طبیعی داشته و در صورت پایدار بودن محیط، کیفیت زندگی افراد هم بهبود خواهد یافت (Mcgillivary, 2006). در نواحی روستایی ابعاد کیفیت زندگی شامل اجتماعی و فرهنگی مانند سنت‌ها، وجود زیرساخت‌های اجتماعی، میزان انسجام اجتماعی، بعد زیست محیطی به معنای رفاه انسان که ناشی از حفاظت و ارتقای محیط زیست، و بعد اقتصادی به معنای رفاه کفایت و امنیت درآمد می‌باشد (Wilkinson, 2009). به هر حال کیفیت زندگی افراد بر روی الگوهای تصمیم‌گیری آنها در

شکل ۱- اثرات طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی.

• پیشینه تحقیق

دهه اخیر ارائه اعتبارات مسکن روستایی در کشور توانسته است نقش مهمی در مقاوم سازی مسکن در برابر سوانح طبیعی در عرصه‌های روستایی ایفا کند. یعقوبی و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله تحلیل مولفه‌های پیش برنده در اجرای موفقیت آمیز طرح بهسازی و نوسازی مسکن روستایی در شهرستان خدابنده مسایل ناشی از تامین مالی و افزایش هزینه‌های مقاوم سازی در برابر سانحه زلزله را مهمترین عامل ساخت وسازهای غیر اصولی می‌دانند. محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله نقش اعتبارات بهسازی مسکن بر بهبود کیفیت

مطبعی لنگرودی و بخشی (۱۳۸۹)، در مقاله نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندی و ماندگاری جمعیت روستایی دهستان بی‌هق، بسیاری از چالش‌های مسکن روستایی را با کمبود سرمایه و اعتبارات لازم مرتبط می‌دانند و معتقدند که سرمایه‌گذاری‌های عمرانی و خدماتی و ارائه اعتبارات مورد نیاز توسعه روستایی به ماندگاری جمعیت و ارتقای کیفیت زندگی گروه‌های مختلف روستایی می‌انجامد. سعیدی و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله نوسازی مسکن و دگرگونی ساختاری-کارکردی خانه‌های روستایی در شهرستان ایجرود معتقدند که در دو

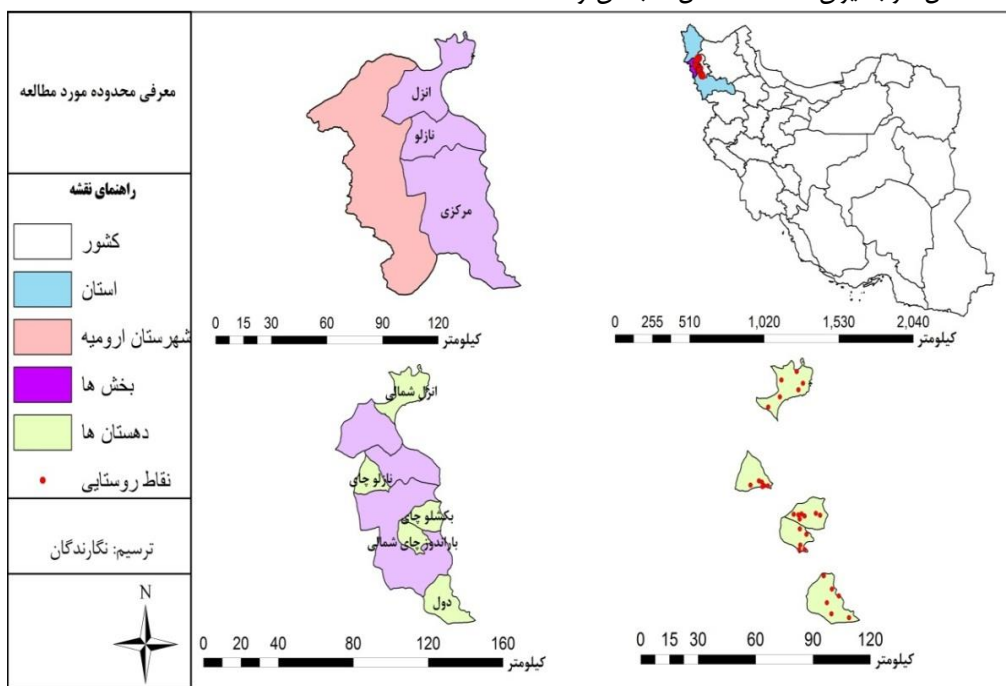
کرده‌اند و به این نتیجه رسیدند که افزایش نقش بخش خصوصی، می‌تواند منجر به کاهش مشکلات مسکن گردد. همچنین (Huchzermeyer, 2001) در مطالعه‌ای درباره سیاست‌های مسکن در آفریقای جنوبی به این نتیجه می‌رسد که سیاست‌های مسکن توسط دولت، نیازهای فقیرترین قشر جامعه را نادیده گرفته است.

زندگی در نواحی روستایی شهرستان زنجان به این نتیجه رسیده‌اند که بهسازی محیط کالبدی با بهبود شاخص‌های کیفیت زندگی در ابعاد اجتماعی و اقتصادی رابطه مستقیمی دارد. از بین محققین خارجی (Vincent & et al, 2001). نقش سیاست‌گذاری‌های مسکن، دسترسی به زمین، زیرساخت‌های مسکن، مقررات ساخت، مصالح ساختمانی و صنایع مرتبط با مسکن را در کشور نیجریه بررسی

• معرفی محدوده مورد مطالعه

دهستان می‌باشد، جمعیت روستایی شهرستان ارومیه ۲۸۳۵۱۰ نفر در قالب ۷۱۳۵۳ خانوار را شامل می‌شود (گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

شهرستان ارومیه مرکز استان آذربایجان غربی می‌باشد که در شمال غرب و در منطقه آذربایجان واقع شده است. شهرستان ارومیه با ۹۶۳۷۳۸ نفر جمعیت، دهمین شهر پرجمعیت ایران و دومین شهر پرجمعیت در منطقه شمال غرب ایران است که شامل ۵ بخش و ۲۱

شکل ۲- موقعیت منطقه مورد مطالعه

• روش‌شناسی پژوهش

باراندوز چای شمالی، انزل شمالی و نازلو چای انتخاب گردید. در مرحله سوم از بین ۱۱۴ روستای موجود در دهستان‌های انتخابی تعداد ۳۰ روستا بر اساس تعداد خانوار انتخاب شدند به گونه‌ای که از هر طبقه یعنی روستاهای با جمعیت زیاد، متوسط و کم، دو روستا به صورت کاملاً تصادفی انتخاب شدند و در نهایت با استفاده از فرمول کوکران نسبت به انتخاب تعداد ۲۶۵ نفر پاسخگو به صورت تصادفی از بین جمعیت ۳۰ روستا با ۴۷۹۲ خانوار اقدام شد. ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات میدانی این تحقیق پرسشنامه بود که روایی ظاهری و محتوایی آن با استفاده از دیدگاه گروهی از افراد صاحب نظر مورد بررسی قرار گرفت.

نوع تحقیق کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. که اطلاعات مورد نیاز آن به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر را ۷۱۳۵۳ خانوار روستایی شهرستان ارومیه تشکیل داد که بر اساس آمار سال ۱۳۹۰ حدود ۲۹/۴۴ درصد یا ۲۸۳۵۱۰ نفر از جمعیت ۹۶۳۷۳۸ نفری شهرستان ارومیه را در ۷۳۴ آبادی دارای سکنه شامل می‌شد. برای انتخاب مشارکت کنندگان در تحقیق از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای استفاده شد، در مرحله اول از میان پنج بخش موجود در شهرستان ارومیه یعنی انزل، سیلوانه، صومای بردوست، مرکزی، نازلو تعداد سه بخش (انزل، مرکزی، نازلو) و در مرحله دوم از بین ۱۴ دهستان بخش‌های انتخابی تعداد ۵ دهستان یعنی دول، بکشلو چای،

مشتمل بر دو بخش دیگر برای اندازه‌گیری متغیرهای اصلی تحقیق بود که شامل: (۱) طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی شامل ابعاد کالبدی با ۹ گویه، اقتصادی با ۹ گویه، اجتماعی با ۶ گویه که بر اساس تحقیقات مختلف همچون (بسحاق ۱۳۹۲، حسینی و باقریان ۱۳۹۳، Fleschner, 2011)، استخراج شده بودند، اندازه‌گیری شدند. (۲) کیفیت زندگی شامل ابعاد کالبدی، اقتصادی و اجتماعی به ترتیب با تعداد ۸، ۵، ۶ گویه که بر اساس مطالعات (بدری ۱۳۹۲، Pearle, Eldin et al, 2013, 2011) استخراج شده بودند، اندازه‌گیری شد.

سطح پایایی پرسشنامه تحقیق با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای ابعاد کالبدی (۰/۸۰)، اقتصادی (۰/۷۷)، اجتماعی (۰/۷۲) مربوط به طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی، و در بخش مربوط به کیفیت زندگی ضریب آلفای کرونباخ برای ابعاد کالبدی (۰/۹۲)، اقتصادی (۰/۸۶)، اجتماعی (۰/۷۰) به دست آمده بیانگر ضریب اعتماد بالا می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) از نرم افزار Spss و آمار استنباطی (جهت رابطه ها از نرم افزار Amos استفاده شده است. همچنین استفاده از پرسشنامه به عنوان ابزار این تحقیق علاوه بر ویژگی‌های فردی

جدول ۱- ابعاد و شاخص‌های به کار گرفته شده در تحقیق حاضر

ابعاد	شاخص‌های مورد استفاده	طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی
کالبدی	پیش‌بینی تاسیسات زیربنایی مانند (آب و برق)، اعمال و رعایت اصول بهداشتی، تهیه طرح‌ها و نقشه‌ها متناسب با نیازهای زیستی و معیشتی، انتخاب محل زمین مسکونی با در نظر گرفتن مخاطرات طبیعی، مکان‌گزینی مناسب با قابلیت دسترسی به خدمات، سطح زیربنا و مساحت تعیین شده، توجه به دوام سازه‌ای و نوع مصالح، استفاده از تیپ معماری استاندارد، میزان نظارت فنی بر ساخت و ساز در هنگام احداث واحد مسکونی	
اقتصادی	فرآیند زمانی دریافت تسهیلات و اعتبارات، شرایط و مقررات جهت اخذ ضمانت بانکی، هماهنگی مبلغ اعتبار با نیاز روز احداث واحد مسکونی، تعداد اقساط و سود بانکی، فرآیند زمانی بازپرداخت اعتبارات، تاثیر در صرفه‌جویی انرژی، تغییر قیمت مسکن. محدودیت در برپایی فعالیت‌های اقتصادی که در گذشته در منزل مرسوم بوده، اشتغالزایی برای ساکنین به عنوان نیروی کار در فرآیند احداث واحد نوساز.	
اجتماعی	رعایت عدالت اجتماعی در پرداخت وام بانکی به افراد، عدالت و برابری میان مسکن روستایی و شهری، افزایش انگیزه ماندگاری و کاهش در مهاجرت‌های روستایی، محدودیت در تامین رفاه و سکونت خانوار، عدم انطباق طراحی برخی عناصر داخلی مسکن با اعتقادات محلی، توجه به بعد خانوار و احساس امنیت و آرامش.	
کالبدی	نوساز و بادوام بودن مسکن، امکانات گرمایشی و سرمایشی، تاسیسات بهداشتی (حمام و سرویس بهداشتی)، نما و معماری واحد مسکونی، وضعیت نورگیری و روشنایی، مقاومت واحد مسکونی در برابر مخاطرات طبیعی، مساحت و زیربنا، دسترسی به امکانات (حمل و نقل عمومی و مراکز خرید.	کیفیت زندگی
اقتصادی	درآمد سالیانه، تنوع فرصت‌های شغلی موجود، دسترسی به خدمات مالی و اعتباری (بانک‌ها و موسسات اعتباری)، توانایی خانواده در تامین هزینه‌های نیازهای اولیه (خوراک و پوشاک)، توانایی خانواده در تامین هزینه‌های تفریحی و آموزشی	
اجتماعی	دسترسی به خدمات آموزشی، دسترسی به خدمات فرهنگی و مذهبی (حسینیه‌ها، مساجد)، سطح امنیت موجود در محل، سطح اتحاد و انسجام بین ساکنین روستا، پایین بودن سطح نزاع و درگیری در منطقه، امید به آینده شغلی	

*مقیاس بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵)

- بحث اصلی یافته‌های تحقیق

- یافته‌های توصیفی

نتایج حاصل از تحقیق در بخش ویژگی‌های فردی نشان داد که میانگین سنی پاسخگویان کمتر از ۴۷ سال (۴۶/۹۲) با انحراف معیار ۹/۲۸ بود. توزیع سنی پاسخگویان بین کمینه ۲۵ سال و بیشینه ۷۵ سال بود. همچنین ۷۸/۹ درصد از محل سکونت اصلی خانوارها روستا می‌باشد، ۲۰ درصد به صورت فصلی (بین شهر و روستا) و ۱/۱ درصد در شهر زندگی می‌کنند. از لحاظ جنسیت ۸۴/۵ درصد از پاسخگویان مرد و ۱۵/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. از لحاظ وضعیت تاهل

۹۶/۶ درصد متأهل و ۳/۴ درصد پاسخگویان مجرد بودند. همچنین از نظر سطح سواد بیشترین فراوانی مربوط به افرادی است که دارای سطح تحصیلات متوسطه با درصد فراوانی ۳۲/۵ می‌باشند. نتایج حاصل از توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع شغل اصلی آنان نشان داد ۴۴/۹ درصد از پاسخگویان در بخش کشاورزی، ۸/۷ درصد بیکار، ۲۱/۹ درصد در بخش صنعت و ۱۰/۶ درصد در فعالیت‌های مربوط به بخش خدمات شاغل می‌باشند.

جدول ۲- اطلاعات مربوط به ویژگی‌های فردی پاسخگویان

متغیر	فراوانی	درصد	
گروه سنی (میانگین: ۴۶/۹۲ سال؛ انحراف معیار: ۹/۲۸ سال؛ کمینه ۲۵ و بیشینه ۷۵ سال)	کمتر از ۴۰ سال	۸۵	۳۲
	۴۱-۵۵ سال	۱۳۱	۴۹/۵
	۵۶-۶۵ سال	۴۴	۱۶/۶
	۶۵ سال و بالاتر	۵	۱/۹
سطح تحصیلات	بی‌سواد	۲۱	۷/۹
	ابتدایی	۵۳	۲۰
	راهنمایی	۵۲	۱۹/۶
	متوسطه	۸۶	۳۲/۵
	فوق‌دیپلم	۳۲	۱۲/۱
	لیسانس و بالاتر	۲۱	۷/۹
وضعیت تأهل	متأهل	۲۵۶	۹۶/۶
	مجرد یا بدون همسر	۹	۳/۴
جنسیت	مردان	۲۲۴	۸۴/۵
	زنان	۴۱	۱۵/۵
وضعیت شغلی	کشاورزی	۱۷۷	۶۶/۸
	بخش صنعت	۳۷	۱۴
	بخش خدمات	۲۸	۱۰/۶
	بیکار	۲۳	۸/۷

- بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی همان‌گونه که در جدول (۳) آمده است، نشان می‌دهد که گویه‌های «توجه به دوام سازه‌های و نوع مصالح به کار گرفته شده در احداث واحد مسکونی» و «میزان نظارت فنی بر ساخت و ساز مسکن توسط مسئولین بنیاد مسکن» با میانگین ۳/۴۰ و ۳/۲۳ دارای بالاترین اولویت و گویه «تهیه طرح‌ها و نقشه‌های ساخت

مسکن متناسب با نیازهای زیستی و معیشتی خانوار روستایی» با میانگین ۲/۰۳ دارای کم‌ترین اولویت بودند.

جدول ۳- اولویت بندی گویه های مرتبط با بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	توجه به دوام سازه های و نوع مصالح به کار گرفته شده در احداث واحد مسکونی	۳/۴۰	۰/۷۴
۲	میزان نظارت فنی بر ساخت و ساز مسکن توسط مسئولین بنیاد مسکن	۳/۲۳	۰/۸۹
۳	پیش بینی و لحاظ تأسیسات زیربنایی مانند (آب و برق) در احداث واحد نوساز توسط بنیاد مسکن	۲/۸۱	۰/۸۷
۴	توجه به اعمال و رعایت اصول بهداشتی مانند (سرویس و حمام) در احداث واحد نوساز	۲/۵۴	۰/۷۹
۵	سطح زیر بنا و مساحت زمین تعیین شده جهت احداث واحد مسکونی	۲/۴۹	۰/۸۸
۶	استفاده از تیپ معماری استاندارد و اجتناب از ایجاد مسکن همگن و طرح یکنواخت	۲/۴۷	۰/۷۸
۷	انتخاب محل زمین مسکونی با در نظر گرفتن مخاطرات طبیعی	۲/۴۵	۰/۹۲
۸	مکان گزینی مناسب با قابلیت دسترسی به خدمات با حداقل تحرک مکانی	۲/۲۷	۰/۷۹
۹	تهیه طرح ها و نقشه های ساخت مسکن متناسب با نیازهای زیستی و معیشتی خانوار روستایی	۲/۰۳	۰/۹۸
	میانگین کل	۲/۶۳	۰/۵۳

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت پنج سطحی (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

• بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی

انرژی» و «شرایط و مقررات جهت اخذ ضمانت لازم در قبال ارائه تسهیلات اعتباری» با میانگین ۲/۷۶ و ۲/۳۹ دارای بالاترین اولویت و گویه «هماهنگی مبلغ اعتبار با نیاز روز احداث یک واحد مسکن روستایی» با میانگین ۱/۶۰ دارای کمترین اولویت بودند.

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت بندی گویه های مرتبط با بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی همان گونه که در جدول (۴) آمده است، نشان می دهد که گویه های «میزان تاثیر معماری واحد مسکونی احداثی در صرفه جویی از

جدول ۴- اولویت بندی گویه های مرتبط با بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	میزان تاثیر معماری واحد مسکونی احداثی در صرفه جویی از انرژی	۲/۷۶	۰/۷۲
۲	شرایط و مقررات جهت اخذ ضمانت لازم در قبال ارائه تسهیلات اعتباری	۲/۳۹	۰/۸۴
۳	ایجاد بدهکاری در خانوار روستایی در قبال نوسازی و بهسازی مسکن	۲/۳۸	۰/۷۰
۴	رضایت از فرآیند زمانی دریافت تسهیلات و اعتبارات	۲/۲۶	۰/۷۶
۵	اجرای این طرح به چه میزان منجر به افزایش قیمت مسکن گردیده است	۲/۱۲	۰/۷۹
۶	تعداد اقساط، سود بانکی و فرآیند زمانی بازپرداخت اعتبارات	۲/۰۲	۰/۷۵
۷	هزینه های مربوط به نقل و انتقال و بهره گیری از مصالح ساختمانی با کیفیت	۱/۷۰	۰/۹۸
۸	هماهنگی مبلغ اعتبار با نیاز روز احداث یک واحد مسکن روستایی	۱/۶۰	۱/۰۰۹
	میانگین کل	۲/۱۵	۰/۵۲

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت پنج سطحی (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

• بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی

برابری میان مسکن شهری و روستایی» با میانگین ۳/۰۲ و ۳ دارای بالاترین اولویت و گویه «توجه به بعد خانوار و احساس امنیت و آرامش در واحد مسکونی» با میانگین ۲/۳۴ دارای کمترین اولویت بودند.

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت بندی گویه های مرتبط با بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی همان گونه که در جدول (۵) آمده است، نشان می دهد که گویه های «رعایت عدالت اجتماعی در پرداخت وام بانکی به افراد» و «احساس عدالت و

جدول ۵- اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	رعایت عدالت اجتماعی در پرداخت وام بانکی به افراد	۳/۰۲	۰/۹۲
۲	احساس عدالت و برابری میان مسکن شهری و روستایی	۳	۰/۸۳
۳	تغییر در ابعاد فضاهای زیستی و معیشتی مسکن به دلیل هزینه‌های احداث مسکن	۲/۶۸	۰/۷۲
۴	افزایش انگیزه ماندگاری و به تبع آن کاهش در مهاجرت‌های روستایی	۲/۶۴	۰/۶۷
۵	محدودیت در برپای برخی فعالیت‌های اقتصادی گذشته که در محیط منزل مرسوم بوده	۲/۵۹	۰/۷۱
۶	محدودیت در تامین رفاه و سکونت خانوار در درون واحد مسکونی	۲/۵۶	۰/۶۹
۷	تغییرات فرهنگی و ایجاد محدودیت در مهمان‌داری به سبک و شیوه مرسوم گذشته	۲/۵۵	۰/۵۸
۸	عدم انطباق طراحی برخی عناصر داخلی مسکن با باورها و اعتقادات محلی	۲/۵۱	۰/۶۴
۹	اشتغال‌زایی برای ساکنین به عنوان نیروی کار در فرآیند احداث واحد مسکونی	۲/۴۹	۰/۷۶
۱۰	توجه به بعد خانوار و احساس امنیت و آرامش در واحد مسکونی	۲/۳۴	۰/۶۹
میانگین کل		۲/۶۴	۰/۳۹

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت پنج سطحی (خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵)

• یافته‌های تحلیلی

ساختاری اثر کلی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی نشان داد که این مدل بر اساس شاخص‌های مختلف از برازش مناسبی برخوردار بود (جدول ۴).

در این بخش، به منظور آزمون فرضیه‌های اصلی پژوهش در رابطه با بررسی اثر کلی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج حاصل از برازش نیکویی مدل

جدول ۶- نتایج میزان انطباق مدل ساختاری اثر کلی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی با شاخص‌های برازش

شاخص	$\frac{x^2}{df}$	GFI	IFI	CFI	TLI	RMSEA
معیار پیشنهاد شده	≤ 5	≥ 0.90	≥ 0.90	≥ 0.90	≥ 0.90	≤ 0.08
مقدار گزارش شده	۲/۲۸۶	۰/۹۸۰	۰/۹۸۸	۰/۹۸۸	۰/۹۷۴	۰/۰۷۰

آزمون فرضیه اصلی تحقیق، رابطه مثبت و معنی داری میان اجرای طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی با کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه وجود دارد ($\beta = 0.749$, $p = 0.000$) (جدول ۵).

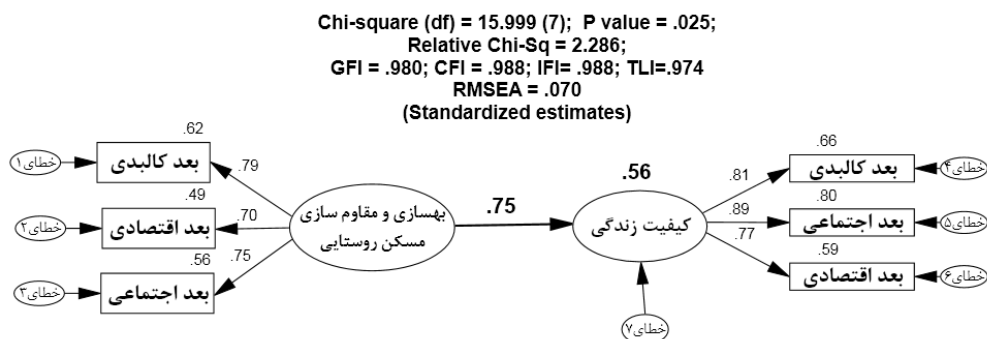
همچنین، همانطور که از شکل (۳) پیداست طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی در حدود ۵۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه (شامل ابعاد کالبدی، اقتصادی و اجتماعی) را تبیین می‌نماید. خلاصه نتایج به دست آمده از برآورد مدل ساختاری تحقیق در جدول (۵) نشان داده شده است. بر اساس یافته‌های به دست آمده از مدل ساختاری در رابطه با

جدول ۷- ضرایب رگرسیونی اثر کلی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

رابطه	مقدار غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معنی داری
طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی ← کیفیت زندگی	۰/۹۰۸	۰/۱۰۲	۰/۷۴۹	۸/۹۰۰	۰/۰۰۰

مآخذ یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵.

شکل ۳- مدل ساختاری اثر کلی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

نتایج حاصل از برازش نیکویی مدل ساختاری اثر ابعاد سه گانه طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی (شامل؛ ابعاد کالبدی، اقتصادی و اجتماعی) بر کیفیت زندگی نشان داد که این مدل بر اساس شاخص‌های مختلف از برازش مناسبی برخوردار بود (جدول ۶).

جدول ۸- نتایج میزان انطباق مدل ساختاری اثر ابعاد طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی با شاخص‌های برازش

شاخص	$\frac{\chi^2}{df}$	GFI	IFI	CFI	TLI	RMSEA
معیار پیشنهاد شده	≤ 5	≥ 0.90	≥ 0.90	≥ 0.90	≥ 0.90	≤ 0.08
مقدار گزارش شده	۲/۶۳۱	۰/۹۸۱	۰/۹۸۷	۰/۹۸۷	۰/۹۶۶	۰/۰۷۹

زندگی روستاییان به اندازه 0.270 واحد افزایش پیدا می کند. بر این اساس فرضیه تحقیق مبتنی بر اثر بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه تایید می گردد.

- اثر بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه مثبت و معنی داری می باشد ($\beta = 0.230$ و سطح معنی داری = 0.000) (جدول ۷). بر این اساس به ازای هر یک واحد افزایش یا عبارت بهتر بهبود در بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی سطح کیفیت زندگی روستاییان به اندازه 0.304 واحد افزایش پیدا می کند. بر این اساس فرضیه تحقیق مبتنی بر اثر بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه تایید می گردد.

- همچنین نتایج نشان می دهد که ابعاد سه گانه طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی تبیین کننده 46% از تغییرات کیفیت زندگی روستاییان در این مطالعه می باشند که تقریباً 10% کاهش در مقایسه با مدل ساختاری اثر کلی این طرح بر کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه را نشان می دهد (شکل ۴).

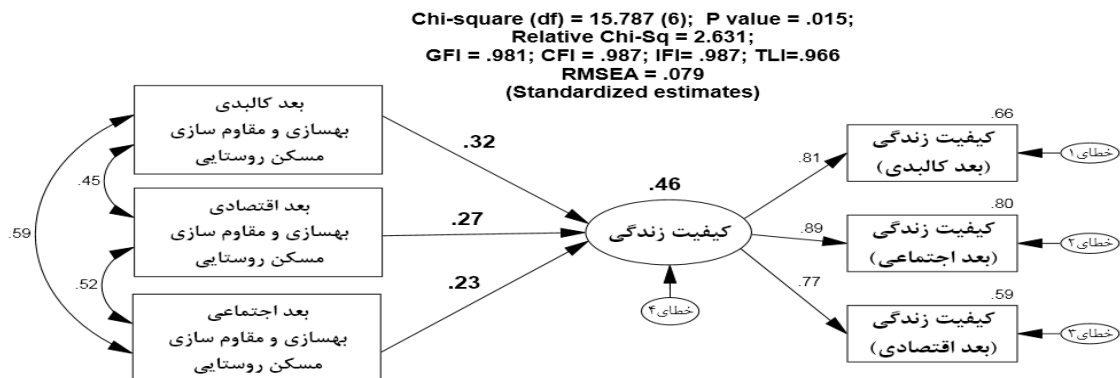
بررسی مدل ساختاری اثر ابعاد کالبدی، اقتصادی و اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه همانگونه که در جدول ۷ آمده است، نشان می دهد که:

- اثر بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه مثبت و معنی داری می باشد ($\beta = 0.324$ و سطح معنی داری = 0.000) (جدول ۷). بر این اساس به ازای هر یک واحد افزایش یا به عبارت بهتر بهبود در بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی سطح کیفیت زندگی روستاییان به اندازه 0.308 واحد افزایش پیدا می کند. بر این اساس فرضیه تحقیق مبتنی بر اثر بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان ارومیه تایید می گردد.

- اثر بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی روستاییان در شهرستان ارومیه مثبت و معنی داری می باشد ($\beta = 0.270$ و سطح معنی داری = 0.000) (جدول ۷). بر این اساس به ازای هر یک واحد افزایش یا عبارت بهتر بهبود در بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی سطح کیفیت

جدول ۹- ضرایب رگرسیونی اثر ابعاد مختلف طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

رابطه	مقدار غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معنی داری
بعد کالبدی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی ← کیفیت زندگی	۰/۳۰۸	۰/۰۶۳	۰/۳۲۴	۴/۹۲	۰/۰۰۰
بعد اقتصادی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی ← کیفیت زندگی	۰/۲۷۰	۰/۰۶۲	۰/۲۷۰	۴/۳۸۸	۰/۰۰۰
بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی ← کیفیت زندگی	۰/۳۰۴	۰/۰۹	۰/۲۳۰	۳/۳۹۳	۰/۰۰۰

شکل ۴- مدل ساختاری اثر ابعاد طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی در میان روستاییان شهرستان ارومیه

• بحث و نتیجه گیری

درصد از تغییرات متغیر وابسته کیفیت زندگی میان روستاییان شهرستان ارومیه را تبیین می‌کند، طبق نتایج حاصل از تحقیق در بعد کالبدی به ازای هر واحد افزایش یا به عبارت دیگر بهبود در بعد کالبدی، سطح کیفیت زندگی روستاییان به اندازه ۰/۳۰۸ واحد افزایش پیدا می‌کند، در بعد اقتصادی به ازای هر واحد افزایش در بعد اقتصادی، سطح کیفیت زندگی به اندازه ۰/۲۷۰ واحد افزایش پیدا می‌کند، در بعد اجتماعی نیز به ازای هر واحد افزایش در بعد اجتماعی طرح بهسازی و مقاوم سازی، سطح کیفیت زندگی به اندازه ۰/۳۰۴ واحد ارتقا می‌یابد که بیانگر این است، طبق فرضیه تحقیق ابعاد سه‌گانه طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی در ارتقای سطح کیفیت زندگی ساکنین نواحی روستایی منطقه مورد مطالعه موثر می‌باشد. همچنین از لحاظ سطح بندی اثرات طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی، ۶۴/۹ درصد از پاسخگویان اثرات طرح را متوسط ارزیابی کرده‌اند، که بیانگر

امروزه با تغییر و تحولات ایجاد شده در مفهوم توسعه روستایی، بیشتر محققان توسعه روستایی را فرآیندی چندبعدی می‌دانند که اهداف آن در نهایت بهبود کیفیت ساکنان نواحی روستایی است. مسکن در نواحی روستایی به دلیل ایفای کارکردهای مختلف، نقش بی‌بدیلی در زندگی مردمان ایفا کرده و هرگونه تغییری در آن در تمامی ابعاد زندگی روستاییان تأثیرگذار است. این در حالی است که بیشتر مسکن روستایی کشورمان از کیفیت مناسبی برخوردار نبوده و به همین علت دولت در طی دهه اخیر اعتبارات بهسازی مسکن رادر قالب طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی در اختیار روستاییان قرار داده تا با بهبود وضعیت این مسکن، افزایش کیفیت زندگی در نواحی روستایی محقق شود، همچنین طبق نتایج حاصل از تحقیق میان اجرای طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی با کیفیت زندگی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد به طوری که اجرای این طرح ۵۶

یعقوبی و همکاران (۱۳۹۲)، محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۲)،
(Huchzermeyer, 2001) و (Vincent & et al, 2001)
که هرکدام به نحوی اثرات طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن
روستایی پرداخته‌اند همسویی دارد.

سطح رضایت مناسبی از اجرای طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن
روستایی در منطقه مورد مطالعه می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر که به
اثرات طرح بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی
ساکنین نواحی روستایی شهرستان ارومیه می‌پردازد، با پژوهش‌های
مطبیعی لنگرودی و بخشی (۱۳۸۹)، سعیدی و همکاران (۱۳۹۲)،

• با توجه به نقاط قوت و ضعف طرح

• بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی در بین روستاییان منطقه مورد مطالعه، در ادامه به ارائه پیشنهادهایی در جهت افزایش
سطح کیفیت

• کیفیت زندگی و اجرای طرح بهسازی اشاره می‌شود:

۴- توجه به ابعاد کیفی مسکن روستایی (جنبه‌های زیست محیطی،
تسهیلات بهداشتی، هویت‌های محلی، منطقه‌ای) در کنار ابعاد کمی
۵- هماهنگی مبلغ اعتبار ارائه شده متناسب با نیاز روز جهت احداث
یک واحد مسکونی نوساز
۶- متناسب بودن تعداد اقساط، سود بانکی و فرآیند زمانی بازپرداخت
اعتبارات متناسب با درآمد روستاییان

۱- ترغیب روستاییان به مشارکت در طرح، با اطلاع رسانی از میزان
تهدید مسکن فرسوده در مقابل مخاطرات طبیعی
۲- ارائه الگو با استفاده از نظر و تجربیات روستاییان در کنار مشاوره-
های متخصصان
۳- توجه به مقوله‌های معیشتی، زیستی و تولیدی در نقشه‌های
مساکن روستایی

منابع

- ۱) افتخاری، ع. (۱۳۹۰)، ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دلفان، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۲(۲).
- ۲) بنیاد مسکن انقلاب اسلامی (۱۳۸۹)، امور بازسازی و مسکن روستایی، برگرفته از سایت اینترنتی بنیاد مسکن در آدرس: <http://www.bonyadmaskan.com>
- ۳) پور طاهری، م.، رکن‌الدین افتخاری، ع؛ و فتاحی، ا. (۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، ۳۱-۱۳.
- ۴) رضوانی، ا؛ متکان، ع؛ منصوریان، ح و ستاری، م. (۱۳۸۸)، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان، مجله پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، ۱(۲): ۱۰۲-۸۷.
- ۵) سجادی قیداری، ح. صادقلو، ط؛ و محمودی، ح. (۱۳۹۴)، ارزیابی و تحلیل کیفیت مسکن در مناطق روستایی، مطالعه موردی: دهستان کنویست شهرستان مشهد، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۴(۹): ۱۳۳-۱۴۹.
- ۶) سعیدی، ع؛ طالشی، م؛ رابط، ع. (۱۳۹۲)، نوسازی مسکن و دگرگونی ساختاری- کارکردی خانه‌های روستایی، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان ایجرود، استان زنجان، فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، ۱۱(۳۸): ۳۱-۵.
- ۷) شکوری، ع. عسگری، ن. (۱۳۹۱)، ارزیابی عملکرد برنامه‌های مسکن روستایی و تاثیرات آن بر کیفیت ساخت و ساز مناطق روستایی در برنامه چهارم توسعه، مطالعه موردی: استان هرمزگان، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، شماره ۲، ۱۵۱-۱۱۹.
- ۸) شهبازی، ا. (۱۳۸۹)، درآمدی بر آسیب شناسی توسعه روستایی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۹) غفاری، غ؛ امید، ر. (۱۳۸۸)، کیفیت زندگی، شاخص‌های توسعه اجتماعی، نشر شیرازه، تهران.
- ۱۰) لطفی، ح؛ احمدی ملیحه، ع و حسن‌زاده فرجود، د. (۱۳۸۹)، شاخص‌ها و مولفه‌های ضروری در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مسکن روستایی در ایران، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۷، ۱۲۸-۱۰۵.
- ۱۱) محمدی یگانه، ب؛ چراغی، م؛ عباسی، ج؛ تاراسی، ز. (۱۳۹۲)، نقش اعتبارات بهسازی مسکن بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان معجزات، شهرستان زنجان، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۱، ۱۰۸-۹۹.
- ۱۲) مطیعی لنگرودی، ح؛ بخشی، ز. (۱۳۸۹)، نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندی و ماندگاری جمعیت روستایی، مطالعه موردی: دهستان بیهق، شهرستان سبزوار، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، ۴۶-۳۱.
- ۱۳) یعقوبی، ج؛ رنجور، ا؛ خشنودی‌فر، ز (۱۳۹۲)، تحلیل مولفه‌های پیش برنده در اجرای موفقیت آمیز طرح بهسازی و نوسازی مسکن روستایی، مطالعه موردی: شهرستان خدابنده، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۲، ۱۶۲-۱۴۹.

- 14- Babatunde Femi, A.& Hayat Khan, T.(2014), Bridging the Gap between Housing Demand and Housing Supply in Nigerian Urban Centres; A Review of Government Intervention So far, British Journal of Arts and Social Sciences, Vol.18, No.II, PP.94-107.
- 15 - Maliene, V. Naglis M .(2008), Sustainable housing, highquality housing : A key issue in delivering sustainable communities, Journal of Building and Environment.
- 16- UNCHS.(1996), the Habitat Agenda-HabitatII, Istanbul Turkey, [Online]: <http://www.unchcs.org/istanbul+5/14.pdf>.
- 17- Lee, Y-J.(2008). Subjective Quality of Life Measurement in Taipei. Building and Environment . Vol,43.issue 7.pp.1205-1215.
- 18- Veltmeyer, H,(2010), Thy Poverty Report Ideas, Policies and Pathways, Development Forum, Canadian Association for the Study of International Development.
- 19- Merrill, S.R. (2009). Microfinance for Housing; Assisting the Bottom Billion and the Missing Middle, IDG Working Paper No.2009-05.International Development and Governance(IDG).
- 20-UN-Habitat,(2005). Small Loans for Shelter; The Rise and Rise of Microfinance.[online];<http://www.unhabitat.org/mediacenter/documents/ghs/GRHSOF.pdf>.
- 21- Fleetschner, D . and Keney , L.(2011). Rural womens access to financial services: credit,savings and insurance.ESA Working Paper No.11-07. March 2011, the Food and Agriculture Organization of the United Nations.[online]: www.fao.org/economic/esa
- 22- Manlarrez CA, Popkin SJ, (2007). Guernsey E. Poor health: adding insult to injury. Washington, DC: Urban Institute.
- 23- Herrman, M. and Svarin, D,(2009), Environmental pressure and rural-urban migration, The case of Banglades. Unpublished.
- 24-World Health Organization, (2010), Hidden cities: unmasking and overcoming health inequities in urban settings. The WHO Center for Health Development , Kobe and United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT).
- 25- Howell EM, Harris LE, Popkin SJ, (2005), The health status of Hope VI public housing residents. J Health Care poor Underserved; 16:P 85-273.
- 26- Jackson, T ,(2005), Live Better by Consuming Less? IS There a Double Divideand in Sustainable Consumption? Journal of Industrial Ecology 9,19-36.
- 27- Ruel,Erin,Deirdre Oakly, G. Elton Wilson, Robert Maddox, (2010) , Is Public Housing the Cause of poor Health or a safty Net for the Unhealthy poor? Journal of Urban Health: Bulletin if the New York Academy of Medicine, Vol.87, No.5.p 827-835.
- 28- Westaway, M.S.(2006): A Longitudinal investigation of satisfaction with personal and environmental quality of life in an informal South African housing settlement, doorkop, Soweto,Journal of Habitat International, 30, 175-189.
- 29- Short, J.R.(2006): Urban Theory Acritical Assessment, Routledge,Newyork.
- 30- Charles, L.,(2007), Choguill, The search for policies to support sustainable housing . Journal of Habitat International, Vol.31, No. 1.pp. 143-149.
- 31- McGillivray, M., Clarke, M,(2006),Understanding Human Well-Being. Palgrave MacMillan,Basingstoke.
- 32- Willkinson, R., Pickrtrt,K,(2009), The spirit Level:Why More Equal Societies Almost Always Do Better , Allen Lane, London.
- 33- Vincent, I.O. and E.O. Joseph,(2001): Housing Policy in Nigeria: towards enablement of private housing development , Journal of Habitat International ,25,473-492.
- 34- Huchzermeyer, M.(2001): Housing for the poor? Negotiated housing policy in south Africa, Journal of Habitat International ,25,303-331.
- 35- Mojica, M. Gebremedhin, T. and Schaeffer, P.(2010).Valuing Community Attributes in Rural Counties of West Virginia Using Data Envelopment Analysis, Journal of Rural and Community Development 5(3): 133-142.